

Ισλάμ και φιλελευθερισμός

Κοινοβουλευτική δημοκρατία και ανθρώπινα δικαιώματα στον μουσουλμανικό κόσμο

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ
 Ισλάμ, Φιλελευθερισμός
 και Ανθρώπινα Δικαιώματα -
 Επιπτώσεις στις Διεθνείς
 Σχέσεις
 εκδ. Πατάκι

Του **ΓΙΩΡΓΟΥ**
Α. ΕΥΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

Όταν ο S. Huntington προέβαλε, με το πασίγνωστο σχετικό άρθρο του και το βιβλίο του που επακολούθησε, τη σύγκρουση των πολιτισμών ως αναπόφευκτη εξέλιξη στις διεθνείς σχέσεις κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο, άρχισε να συζητείται ευρέως, τόσο από τους υποστηρικτές αυτής της άποψης όσο και από τους διαφωνούντες μ' αυτήν, η σχέση του Ισλάμ με τον δυτικό πολιτικό φιλελευθερισμό.

Πιο συγκεκριμένα, το ερώτημα είναι κατά πόσον το Ισλάμ έ-

Πώς διαμορφώνεται το πλαίσιο συngenόπτης ή αντιπαλότητας λαών που ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς.

να συμβατό με την έννοια των κορυφαίων κατακτήσεων του δυτικού πολιτικού φιλελευθερισμού, που είναι η κοινοβουλευτική δημοκρατία και η προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Ο τρόπος, επομένως, με τον οποίο θα απαντηθεί αυτό το ερώτημα έχει ιδιαίτερη σημασία, διότι δεν συνιστά «καθαρά ακαδημαϊκό ζήτημα», αλλά διαμορφώνει, σε ψυχολογικό επίπεδο, το πλαίσιο συngenόπτης ή αντιπαλότητας λαών που ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς και ενίοτε επηρεάζει και τις εξωτερικές πολιτικές των κυβερνήσεών τους.

Ακόμη κι αν υποθέσουμε ότι αυτές οι πολιτικές χαράσσονται κατά κύριο λόγο -εάν όχι αποκλειστικώς- με βάση τη στενή στάθμιση συμφερόντων, δεν αποκλείεται οι κυβερνήσεις να επικαλούνται προσημαστικά πολιτισμικές συγγένειες ή διαφορές με άλλους λαούς, προκειμένου να δικαιολογήσουν «νομιμοποιήσουν» στη συνείδηση των δικών τους λαών και στην διεθνή κοινή γνώμη κάποιες κρίσιμες επιλογές τους στην εξωτερική πολιτική. Από την άλλη, όπως σημειώνει η συγγραφέας Κατερίνα Δαλακούρα στον πρόλογο της ελληνικής έκδοσης του παρόντος βιβλίου, «η αμερικανική αντίδραση στις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 - ο πόλεμος του Αφγανιστάν το 2001, ο πόλεμος του Ιράκ το 2003 και ο ευρύτερος πόλεμος κατά της "τρομοκρατίας" - ερ-

Στις μουσουλμανικές χώρες, τα ανθρώπινα δικαιώματα και, κυρίως, τα δικαιώματα των γυναικών και των μειονοτήτων τυχάνουν υπερπόσηψης ή σταδιακά αποδυναμώνονται εξαιτίας της διαφοροποιούμενης πρακτικής των ισλαμικών συνδικαλιστικών και πολιτικών ενώσεων, ανάλογα με το αν η θέση τους στο εσωτερικό πολιτικό σύστημα κάθε χώρας είναι νομιμοποιημένη και ισχυρή ή όχι.

μνυεύεται από ολοένα και περισσότερους μουσουλμάνους ως επίθεση εναντίον του Ισλάμ καθαυτού».

Στέρια συμπεράσματα

Στη συγκεκριμένη μελέτη της, η κ. Δαλακούρα, λέκτορας Διεθνών Σχέσεων στο LSE, πραγματεύεται το ζήτημα της σχέσης του Ισλάμ με τον φιλελευθερισμό και τα ανθρώπινα δικαιώματα από μια πρωτότυπη και γι' αυτό ενδιαφέρουσα οπτική γωνία, που οδηγεί στη συναγωγή πιο στέρεων συμπερασμάτων από εκείνα που προσφέρει η συνήθως ατέρμων σχετικά συζήτηση στο πλαίσιο της πολιτικής θεωρίας. Την τελευταία, πάντως, αξιοποιεί κατά θαυμαστό τρόπο η συγγραφέας στα δύο πρώτα κεφάλαια του βιβλίου της. Το πρώτο απ' αυτά συνιστά μια κριτική επισκόπηση της θεωρίας για τη σχέση των ανθρώπινων δικαιωμάτων με το δίκαιωμα της κάθε κοινωνίας να είναι αυθεντική στις πολιτισμικές της επιλογές. Εδώ συζητούνται έργα, μεταξύ άλλων, του Ντσοτσιγέφσκι, του Νίτσε, του Φουκώ, του Ντερνιτά, του Ρωλς και του Ρόρτυ. Το συμπέρασμα είναι ότι ο συνειδητός φιλε-

λεύθερος δεν πρέπει να εγκρίνει επιλογές ανθρώπων και κοινωνιών που είναι μεν γνήσιες αλλά αντιβαίνουν στις αρχές των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Ταυτόχρονα, όμως, η διαπίστωση ότι οι νεωτερικές κοινωνίες δεν είναι μεν όλες τους φιλελεύθερες, πλην όμως στην πλειονότητά τους έχουν παύσει να είναι «παράδοξοι» και συνεχώς εξελισσόμενες σε περισσότερο ατομοκεντρικές, διευκολύνει τη διαπολιτισμική συngenόπτη, ακριβώς επειδή οι κοινωνίες μας έχουν περισσότερα κοινά απ' ό,τι υποθέτουμε συνήθως.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, η συγγραφέας ασχολείται ειδικότερα με θέματα που προκύπτουν όταν εξετάζονται το Ισλάμ και τα ανθρώπινα δικαιώματα στο αφηρημένο επίπεδο της φιλελεύθερης πολιτικής θεωρίας, αφενός, και των διαφορών ιερών κειμένων του Ισλάμ και των ερμηνειών τους, αφετέρου. Το συμπέρασμα είναι ότι το Ισλάμ δεν επιδέχεται μία και μοναδική ερμηνεία, διότι κατά τη νεωτερικότητα, ιστορικά περίοδο που δεν είναι μόνο «δυτική» αλλά εμφανίστηκε και στην Ανατολή, αναπτύχθηκαν στον ισλαμικό

κόσμο αποκλίνοντες ορισμοί του Ισλάμ και της αυθεντικότητας, όπως και της νεωτερικότητας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Εκδοχές και ερμηνείες

Ακόμη πιο σημαντική είναι η διαπίστωση της ότι είναι άγονη η in abstracto θεώρηση των σχέσεων του δυτικού πολιτικού φιλελευθερισμού με το Ισλάμ, διότι πρόκειται για διαφορετικά συστήματα σκέψης και βίου με εγγενείς αυτοπεριορισμούς ως προς τις πηγές νομιματοδότησης των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Συνεπώς, αυτό που έχει σημασία είναι η μελέτη των διαφορών ειδών ισλαμικού πολιτικού φιλελευθερισμού, που αποτελούν συζεύξεις φιλελευθέρων πολιτικών κατακτήσεων με διάφορες εκδοχές του Ισλάμ, όπως αναπτύχθηκαν σε διαφορετικές ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες σε ορισμένα ισλαμικά κράτη, υπό την επίδραση εσωτερικών αλλά και διεθνών πολιτικών δεδομένων (π.χ. της αποικιοκρατίας).

Πάνω σ' αυτόν τον καμβά η συγγραφέας πλέκει στα επόμενα κεφάλαια την ανάλυση της όσον αφορά τις εξελίξεις στην Αί-

γυπτο τις δεκαετίες 1920 - 1930 και 1970 - 1990, καθώς και στην Τυνησία τις δεκαετίες 1970 - 1990, ενώ το βιβλίο κλείνει με γενικότερες σκέψεις για τις προοπτικές του ισλαμικού φιλελευθερισμού στη Μέση Ανατολή. Τα συμπεράσματά της επιβεβαιώνουν τη θέση της περί μορφών ισλαμικού φιλελευθερισμού ως προσίτων συγκεκριμένων κοινωνικοπολιτικών εξελίξεων σε διάφορα κράτη του μουσουλμανικού κόσμου. Αρκούμαι εδώ μόνον να τονίσω πόσο ενδιαφέρον είναι το φαινόμενο ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα, και κυρίως τα δικαιώματα των γυναικών και των μειονοτήτων (π.χ. των κοπών στην Αίγυπτο), τυχάνουν υπερπόσηψης ή σταδιακά αποδυναμώνονται εξαιτίας της διαφοροποιούμενης πρακτικής των ισλαμικών συνδικαλιστικών και πολιτικών ενώσεων, ανάλογα με το αν η θέση τους στο εσωτερικό πολιτικό σύστημα κάθε χώρας είναι νομιμοποιημένη και ισχυρή ή όχι.

Πρόκειται για σημαντικό βιβλίο, το οποίο αξίζει να διαβαστεί με προσοχή από ακαδημαϊκούς, δημοσιογράφους και πολιτικούς, όπως και από το ευρύ κοινό.